

1000

577

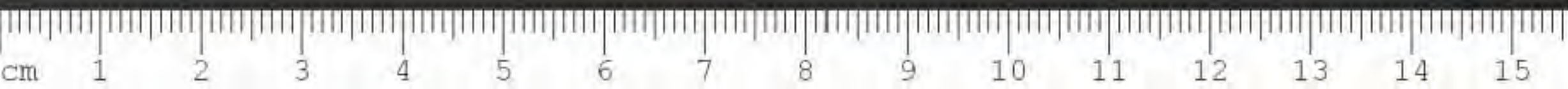
54RV

000

Y
77

11/2V

100

in - 4°

P. 83

M. 1000

Rei.

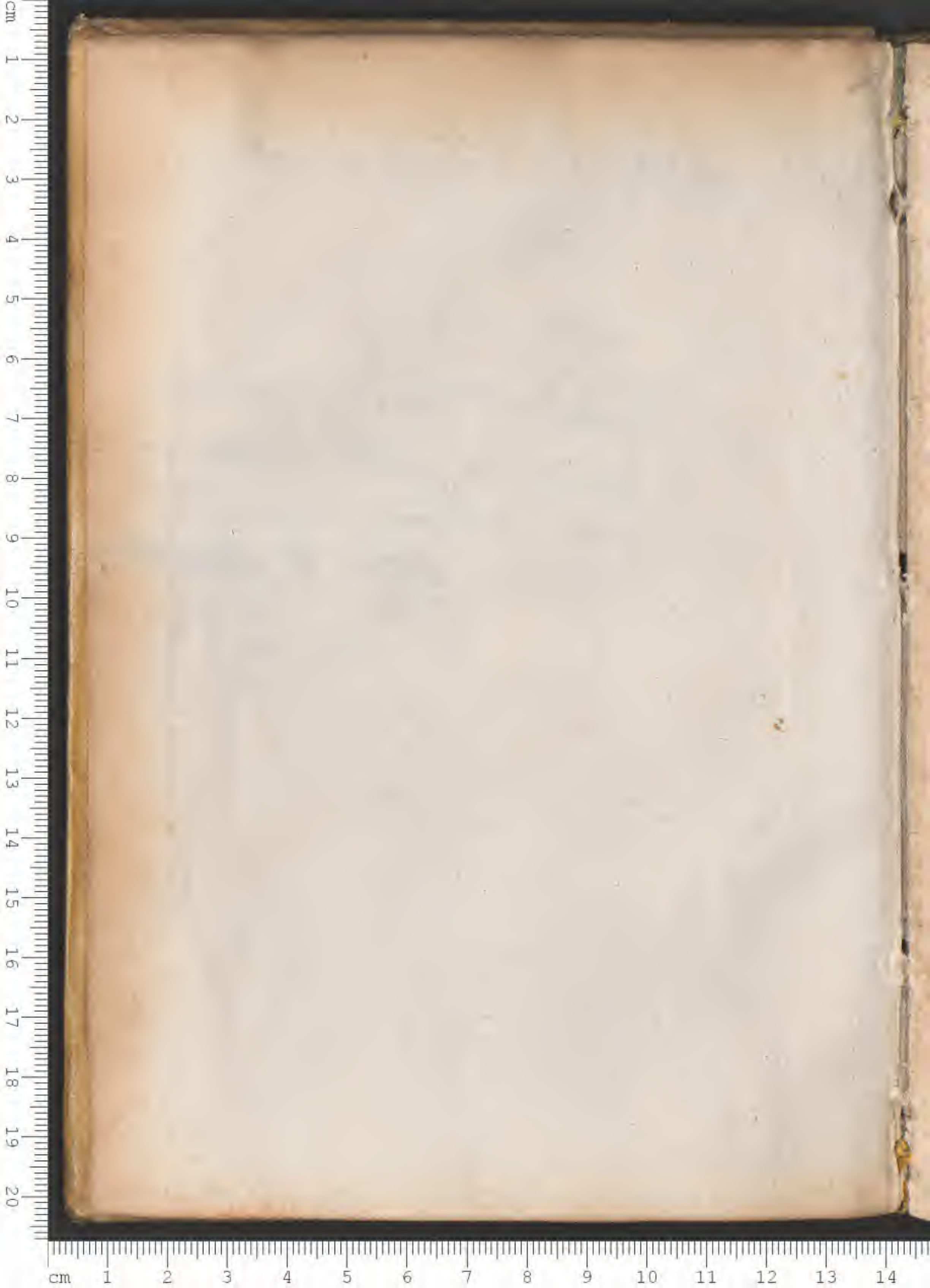
unus

Fabulae Aesopi cum commento

Seneca de quattuor virtut. car.

(ann. 1500) Liber Catherinis (manque le fol. 1.)

Facetus (~~Facetus~~ ~~Facetus~~ ~~Facetus~~)
Jehan^m Trepperel
Paris 1491-1508

SENECA DE QVATTVOR
virtutibus Cardinalibus.

Seneca cordubensis: philosophus vir doctissi-
mus Stratini stoici discipulus romę Lucani poe-
te patruus: romę clauit tempore Neronis im-
peratoris: cuius & preceptor fuit. Huius tem-
pore gloriosi apostoli Petrus & Paulus romę predicabāt.
Fuit autem Seneca vite honestę magnę abstinentię: & con-
uersationis vrbanę: & modici somni. cum igitur Seneca &
multi de domo cęsaris ad paulum confluerent: pre cęteris
ipse beato Paulo familiaris erat: propter diuinam scientiā
quam in eo viderat: vt vix se ab eius colloquio imperare po-
tuisset: & quando cum eo ore ad os loqui non poterat: fre-
quentibus epistolis datis & acceptis eius amicabili collo-
quio fruebatur. Scripta quoque pauli coram cęsare legit: &
in cunctis eum amicabilē reddidit. Senatus etiam de pau-
lo alta sentiebat. Hic Seneca continentissimę vite fuit: quę
beatus Hieronymus sanctorum catalogo annumerauit: il-
lis epistolis prouocatus quę leguntur pauli ad eum: & ip-
sius ad paulū. Hic ante biennium quā petrus & paulus a Ne-
rone coronarentur martyrio totaliter interfectus est. Ipse
enim Nero quadam die respiciēs Senecam: & vebera quę
sibi in pueritia intulerat ad memoriā reducens infremuit:
ac tanquā iniuriarum ultionem expetere de illo cupiens pre-
cipit. vt quodcunque genus vellet mortis sibi eligeret. Sene-
ca ergo quasi suaue genus mortis arbitrans in balneo mo-
ri: incisionem vtriusque venę brachii elegit.

Item Seneca non dicitur quasi se necans. Nam nihil res-
piciens ad malum operatur malum: Seneca autem mora-
lissimus erat: quare si seipsum necasset: moralitatem excē-
sisset: sed dicitur quasi senio nens chra. i. vtilia. documēta.
scilicet presentis libri quem in senectute sua composuit.
Vel si debet exponi quantum ad eius interitum hoc voca-
bulum seneca: tunc dicitur seueritate neronis cadens. Nā
nero ipsum interficere volens: permisit sibi vt eligeret si-
bi mortem: & sic sibi ipsi elegit permissionem sanguinis
cuiuslibet vene in balneo: vt leuiori morte obiret.]

INCIPIT LIBER LVCII ANNEI
Senece de formula honeste vite vel de quat-
tuor virtutibus cardinalibus.

Vattuor virtutū species:
nultorum sapientum sen-
tentiis diffinitę sunt: quib-
us animus humanus cō-
ptus: ad honestatem vite
possit accedere.

Pro generali noticia presētis libri: ista sunt tenēda: que
cōiter circa initia librorum dicuntur. Vnde sciendum qđ
noticia presentis libri morali phie supponitur. Et titul⁹
huius libri est. Liber Luccii Annei. Senece de formula ho-
neste vite vel de quattuor virtutibus cardinalibus. Sed in-
tentio est velle tradere librum de quattuor virtutibus car-
dinalibus. Sed utilitas est: qđ cognitis his fructuose ho-
nestissime qđ vnusquisqđ suam vitam regere possit. Sed de
causis est notandum. Vnde causa materialis pt̄ ex sequen-
tibus. Causa autem efficiens non multum curanda est vt ī
fra patebit de officio prudentis. Non te moueat dicentis
autoritas. & c. Dicitur tamen causa efficiens venerabilis
seneca. Sed causa finalis est vt ea noticia habitauī statum
presentis vite moribus gratissimis et virtutibus supremis
exornare possimus: & tandem post hanc vitam ratione, vir-
tutum & per earum merita vitam sempiternam, consequi
mereamur. Quattuor virtutum. & c. Iste liber intitula-
tur liber Senece de formula honeste vite: de cui⁹ subiecto
utilitate & causis visum est. Vult ergo: qđ tātum quattuor
virtutes cardinales: per sentencias philosophorum sapien-
tum descriptę sunt: quarum virtutum affluentia homo ad
ornatus ad honestatem vite & humanę felicitatis gloriam
poterit peruenire.

Gñalia ī pri-
cipio libri
cōsiderāda.

a. ii.

Harū autē prima est prudētia. Secūda magnanimitas: Tertiā cōtinētia: Quarta iusticia: Singule igit̃ harū his officiis que subt⁹ annexa sūt: honestū: ac bene morigeratū efficiūt virū.

Ista est pars in qua auctor reddit auditores attentos: ponendo certum numerum virtutum cardinalium ad earum ordinem ostendendum dicens. quattuor sunt virtutes cardinales: vt patet in litera: quia secundum gregorium super Ezechielem omelia. iiii. quattuor virtutes cardinales accipim⁹: dum eorū ordinem custodimus. Nota q^d iste quattuor virtutes nominantur tribus nominibus. Primo enim nominantur principales. Secundo cardinales. Tertio generales. Principales: ex parte passionum & operatōnū. Sed cardinales dicūtur quia tota vita humana secundum moralitatem vnita est in his quattuor virtutibus. Sed generales ideo: quia motus & actus aliarum virtutum participant a secundariis virtutibus moralibus respectu quarū dicūtur spāles subānexe. Singule igitur. Illa est tertia pars prohemii: in qua Seneca reddit autores beniuolos: ostēdo vtilitatē illarū quattuor virtutū q̃ studēde & addiscēde sūt comodū: quia ipse cū earū operatōib⁹ hominē honestū & bene morigeratū faciūt: vt i littera. Etiā iō quia ille virtutes dñt bōa aīe que maxime bōa sit. x. ethi.

DE PRVDENTIA

Visquis ergo prudētiā sequi desideras: tūc recte per rationē viuas: & oīa prius existēs & ppēdas: & dignitatē reb⁹ nō exopiniōe mītorū: sed natura earū cōstituas.

Noīa virtu
tū cardinaliū

Ista est pars excutina: in qua magister prosequetur determinate de diuersis virtutib⁹. Et spālīter primo tractat de prudētia: ponē de eadē diuersas doctrinas: sicut patebit in processu. Vult igitur primo: q^d ille homo q^d desiderat imitari prudētiā: talis debet regularitet viuere secundū dicta

men recte rationis: sic q̄ non deficiat a virtutis via: quia ratio sepe deprecatur ad optia/ primo ethicorū. Et ideo q̄ non regulatur actu rōnis imprudenter ducit vitā huius mūdi: eo q̄ talis bestialiter viuit. Vnde ex eo q̄ homo sequitur vsum ratiōis dicitur esse dignissima creaturarū. Sic econuerso homo non sequens rationem sed sensualitatem: peior est bestia.

¶ Nam scire debes: q̄ quædā sunt quę videntur esse bona: & non sunt: & quædā non videntur esse bona: & sunt. Quęcūq; aut de transitoriis possides nō mireris: nec magni p̄cii æstimes: quia caduca sunt. Nec apud te quę habes tanq̄ aliena seruabis: sed pro te tãq̄ tua dispenses: & tanq̄ tuis semper vtere.

Hic autor in ista sētentia duplicia ponit. Primo namq; subdit correlarium ad emendationem predictorum: ibi. Nam scire debes. Dicens q̄ quedam videntur esse bona secundum estimationem vulgarum: vt sūt bona fortuna: scilicet diuitię & honores: quę tamen non sunt bona æstimationem quia impediunt a summo bono. Et q̄ quedam videntur esse mala secundū vulgares: vt sūt sciētia & virtus: quę tamē non sunt mala: immo simpliciter bona. Et ideo nō debemus inspicere opiniones vulgarium. quia vulgares veritatem non cognoscunt: iuxta dictū Boetii Libro quarto prola quarta dicentis. Nequeunt enim oculos tenebris aspectus ad lucē perspicuę veritatis attollere. Siſesq; sūt auib;: quarum intuitum nox illuminat: dies coecat. Secundo subiungit duplicia bona ibi: quęcūq; autem & c. Volens q̄ quedam sunt bona transitoria & de his dicit: q̄ prudens non debet super his mirari id est magnam curam habere: quia labilia sunt per philosophum quarto phisicorum: Omnia que sunt in tempore: labuntur & corrumpuntur cum tempore. Alia sūt bona æterna & perpetua: & de his dicit que apud te habes. i. in te. Et de illis dicit Boetius metro primo.

a.iii.

Sí igitur prudētiā amplecteris: vbiq; idē
eris: Et prout temporis rerumq; exigit varie-
tas: ita te accommodes tempori. Nec te in ali-
quibus mutes: sed potius aptes te. Sicut man⁹
quē eadem est: & cum in palmam extenditur:
& cum in pugnum constringitur.

Quid pru-
dentia

Hic ponit & tēgit stabilitatem prudentis: qui in prospe-
ris nō extollitur: nec in aduersis impatientia turbatur vel
conturbatur. Nam secundum philosophū in ethicis. Pru-
dens debet se habere ad modum tetragoni: id est corporis
quadrati. Nam sicut corpus quadratum ad quācunq; par-
tem vertitur: semper manet idē & firmū: Sic homo pru-
dens quolibet tēpore & loco: idē & firmus manēs absq;
reprehensione. secundum exigentiam temporum & rerū
mores suos potest mutare: nec in vllō mutatur: sed potius
se tempori coaptabit. Sicut hic vnā similitudinē. Sciē-
dum circa litteram q; prudentia sic describitur. Est recta
ratio rerum agibilium. Quinto ethicorum: Vel sic: Est bo-
norum & malorum cognitio: cum electione vni⁹: scilicet
boni: & cum abiectione alterius: scilicet mali: cum malum
nō cadit sub electione sub ratione mali. Et ergo illa aucto-
ritas: inter duo mala minus malum est eligendum: intelli-
gitur sic: Sic duo mala obiciuntur: minus est eligēdum: ma-
ius vero fugiendum.

Prudentis propriū est: examinare cōsilia mul-
torum: & nō cito facili credulitate ad falsa pro-
labi.

Hic Seneca ponit vnā conditionem ipsius prudentis
Volens q; prudens quærare debet cōsilia multorum & nō
ex propria presumptione in errorem cadere: Illud idē
docuit Aristo. vt dicit Valerius maximus li. vii. Ari. at Ca-
lissienē auditorem suū ad Alexandrum mittens: monu-
it vt cum eo aut q; rarissime aut q; iocundissime loqueretur:

qñ primo salubris consilia ageret: quia (vt ait Bernardus)
Iudicii est discernere quod liceat vel non liceat. Consilii
aut probare quid expediat: quia ad prudentiam hoc parti
consilii: vt dicit beatus Thomas in secunda. ii. q. xlvii.
arti. vi. Ad prudentiam pertinet ratione consilii. Et hec
conditio elicitur ex. vi. ethi vbi. dicitur. Videtur at pruden-
tis posse consilii: non quidem ad partem puta ad sanita-
tem siue fortitudinem: sed omnino ad totum bene viuere.
De dubiis non diffinias: sed suspensam tene
sententiam. Nihil inexpertum affirmes: quia
non omne quid verisimile est: statim verum est:
sicut & sepius: quod primum incredibile vide-
tur: non continue est falsum. Crebro siquidem
faciem mendacii veritas retinet. Crebro siqui-
dem mendacium sub specie veritatis occultatur.
Nam sicut aliquoties tristem faciem siue fronte
aduersam amicus: & blandam adulator ostendit.
Sic verisimile coloratur vt fallat: vel vt surripere
at conatur.

hic autor ponit aliam conditionem sapientis que serua-
ri debet in causis incertis. Volens q prudens homo non de-
bet diffinire seu notificare dubia: sed protrahere sententiam
donec veritatem experiri poterit: quia (vt ait autor. Quin-
q clauum) prudentis mos est varias inquirere causas: vt va-
leat mentem certificare suam. Idcirco non debet affirma-
re incognita: quia ex hoc posset in errorem cadere. Et ra-
tionem subiungit: quia non omne quod similitudinem veri
habet: verum huius est. Nec omne quod videtur esse falsum: incredi-
bile est. quia mendacium specie veritatis sepe occultatur: & econ-
uerso. Tullius auctor est in paradoxis (cu inquit) Nihil est tam in-
credibile: quod non dicendo fiat probabile. Nihil tam horridum:
tam icultum: quod non velut splendescat oratione. Et hoc ostendit hic
a. liii.

Seneca a signo: quia sicut interdum amicus ostendit faciem iratam aduersum amicum: attamen huius non facit ex rancore. vnde causa odii: sed causa correctionis: quia procedit ex bono fundamentum: quia intrinsecus verus est: licet appareat extrinsecus habere frontem aduersam. id est. inimiciciam. Sed deceptor siue adulator multoties ostendit faciem amicabilem: quod procedit ex forte odio. quia sepe decipit aut decipere querit. Sic verissime multoties coloratur: ut assumat faciem veri. Prudens autem debet esse cautus: & non facilis ad credendum: quia hoc viciosum est ut dicit Ovidius in li. fast. sed nos in viciu credula turba sumus: Quasi diceret: ex quo nos communis populus sumus faciles ad credendum: & ergo in vicio sumus: prudens autem debet inquirere causas.

Si prudens esse cupis: in futura prospectum itende: & quae animo tuo contingere possunt cuncta propone. Nihil tibi subito sit: sed totum ante conspicias. Nam qui prudens est non dicit: ego non putavi quidem hoc fieri: quia non dubitat sed expectat: non suspiciatur sed cauet.

Postquam Seneca in precedentibus ostendebat doctrinam quomodo sapiens non debeat esse facilis ad credendum: sed debet certitudinaliter indagare veritatem. Iuxta illud Prosperii. Non pateant faciles rumoribus aures. Quod nescire iuvat credere minus liceat: Hic consequenter continuando dicit: quod prudens debet prospicere ea quae futura sunt: & iuxta hoc ordinare negotium suum. Hoc idem vult Gaufredus in poemata noua: cum dicit: Praecurrant oculi gressus: praeconsule mentem. Et vires metire tuas: si fortis es: aude Grandia. si fragilis humeris impone minora. Quae verba nil aliud praetendunt: quam quod sapiens debet praeconsiderare oculis & mente gressus. id est. illud quod aggrediatur. Et iuxta vires & virtutes ordinare debet. Tullius auctor est in officiis libro primo. Magni ingenii est cogitatione praconstituere & ordinare quae euenire possunt: Quia vltima raro correspondent primis (ut ait Boetius de discipulis: scola. id est. fine) Prima licet quicquid salua fuerit iudicia: vltima tamen alterius saporis cognameta manebunt.

Infert seneca in textu q̄ prudēti nihil subitū debet esse: quia mīra mala cōtingūt ex cōsilio veloci. vt dicit Agellus in speculo stultorū. Rebus in ābiguis qu otīēs fortūa laborat: cōsiliū preceps nō debet esse nimis. Impetus vt memini grauis est male cūcta ministrat: Si male cūcta: ergo nec vlla bene Ideo prudēs homo singula debet sēper prospicere: ne ī malum finē terminauerit. Ne dicat ego non putauī q̄ hoc contingere debuit quia non pertinet ad prudentiā seu ad prudētē: quia prudēs nō dubitat sed expectat bonum. non opinatur: sed cauet. id est caute agit.

Cuiuscunq; cām facti inquirere: & cū initia rerum inueneris: exitus cogitabis. Scitote in quibusdam debere p̄seuerare: quę incepisti. Quę dā vero nec incipere debes: in quibus p̄seuerare noxiū est. Prudēs fallere nō vult: nec falli pōt Boni ē viri etiā in morte neminē fallere. Opiniones tuę sit iudicia. Cogitationes iutiles: & vanas: velut sōnio similes: non in mētem recipias: quibus se animus tuus oblectauerit: cū oīa bñ disposueris: tristis remanebis: sed cogitatio tua stabilis & fīrma sit siue deliberet siue quęrat: siue cōtempletur / & nunq̄ recedat a vero.

In ista parte autor ponit aliud officiū prudētie quod respicit originē in actu. Vñ iuestigare causas rerū: est propriū prudentis. Testis est autor quicunq; clauitū (cū dicit) Prudentis mos est varias ingreere cās Et virgilius secundo georgicorū. Foelix qui potuit rerum cognoscere causas Tūc ibi. Cum initia rerū iueneris &c. Ponit notabile: pro quo facit philosophus secundo de anima. Iustū est omnia a fine denominare. & gaufred⁹ Si bene succedunt non prima sed vltia spectas. a casu describe diē nō solis ab ortu. Et ali

bi. q̄ cōplere neq̄s p̄icipiare caue. Me trista. Quicq̄t agas
prudenter agas; & respice finē. Quia finis est optia causa
Et cuius finis bonus: ipsū quoq̄ bonū est. Sed ibi. Scito.
q̄ q̄busdā &c. Autor ponit alia officia prudētie q̄tū ad ser
monē ibi. Sermo quoq̄. Sciēdū ē q̄ inter oīa opera agen
da i oīb⁹ reb⁹ quēdā sunt vtilia & bona: quē īcipiēda sūt:
& ad finē deducēda Sed alia sūt opera vitiosa: in q̄bus non
est perseverandum.

Nota

Sermo quoq̄ tuus non sit ianis: sed aut suade
at/aut moneat/aut cōsoleť/aut p̄cipiat. Lauda
parce. vitupa p̄cius Nā similiter rephensibilis
est nimia laudatio: & immoderata vituperatio:
illa siqdē adulatione: ista vero malignitate su
specta ē. Testimoniū veritatī nō amicitie red
das: Cum consideratione promittas: sed ple
nius q̄ promiseris p̄sta.

Qnis sermo
vanus.

Hic seneca pōit aliud officiū prudētie quod respicit ser
monē prudentis dicens: qualiter prudens debet regere suū
sermonē. d. sermo prudētis nō debet esse ianis. Vñ nota
q̄ sermo vanus & ianis dicitur: qui profertur sine vtilita
te proferentis & audiētis. de quo hō tenetur reddere rōem
ī die nouissimo. Vñ prouer. x. Qui moderat labia sua:
hic prudentissimus est. Cui etiā cōcordat Cato. d. Virtutē
primā puto compescere liguam Sed ibi: Lau. perce. &c.
Hic ponit tria officia prudētie per ordinē. & vult q̄ prudēs
hō laudet aliquē parce & moderate. vt patet in textu.

Sī prudēs es: animus tuus tribus dispēsetur
temporibus: presentia ordina: futura prouide
preterita recordare. Nam qui nihil de prete
ritis cogitat: vitā perdit. Qui de futuro nō me

diatur: fatuus & obliuiofus appellat: & in omnia incautus incidit: Preponas igitur in animo tuo futura: bona & malla: ut illa sustinere possis: & ista moderare.

Hic ponit aliud officium prudentie respiciens quolibet hominem volentem esse tutum & securum. Et facit duo: primo ponit modum in quo docet hominem esse circumspectum & prouidum. Secundo eiusdem modi causam subiungit: ibi Nam qui nihil &c. Quantum ad primum vult autor: quod quod vult esse prudens ille debet animum suum limitare tribus differentiis temporum. Debet enim primo ordinare non solum ad suam utilitatem sed etiam ad aliorum presentiam. Secundo cauta consideratione prouidere debet ea que sunt futura. Tertio cautior existat in presentibus & futuris. Debet enim memorare & retinere ea que preterita sunt. Vbi nota quod recordatio preteritorum valet nobis ad tria. Primo propter presentis vite conservationem. Secundo propter presentis vite emendationem. ut dicit Gaufredus. Tertio propter presentis vite sagationem & ordinationem. Nam preteritorum cogitatio utile prebet & consilium in futuris. Tunc ibi: Preponas igitur Autor ponit aliam conditionem prudentie per modum conclusionis ex primis habitis volens quod prudens debet animo suo preponere tam bona quam etiam malla. Bona id est: quod ipse sapienter moderare possit: se non nimium extollendo. Malla ideo: quod ea patienter tolerare possit: & se non nimium conturbando. quia futura (ut inquit Aristoteles de Regimine principum) si presciantur leuius tollerantur.

Non semper in actu sis: sed interdum animo tuo requiem dato: & requies illa plena sit sapientie: studiis: & cogitationibus bonis. Nam prudens nunquam ocio marcet: habet autem aliquando animum remissum: sed nunquam solutum.

Ouidius.

Hic seneca ponit aliud officiū prudentie. volens q̄ nō sēp op̄ prudētem esse ī actu. ī: in cōtinuis studiis & imaginati onibus/ sed aliquā aīo suo refrigerium prēstare pōt per gau dia/ solatia/ & conuiuiā moderata nō nimia. quia omne ni mium vertitur in viciū. secundo ethicorū. & ideo etiā phūs. iiii. ethi. capi. de eutrapelia. sic dicit. Vidētur autē lu dus & reges hoī ī vīta esse necessaria. propter hoc etiā Se neca epistola decimaquinta ad lucillū sic ait. Neq̄ ego iu beo te sēper īminere libro/ aut pugillaribus/ dandum est ali quod īteruallū animo. ita tñ vt nō resoluator: sed remitta tur. Sed ibi/ Prudēs enī. Hic subiūgit aliud officiū prudē tie: volens q̄ prudēs nūq̄ debet esse dat⁹ ocio. quia ocia pra uas cogitatōes generāt. & voluptuosas delectatōes. Quare dicit Alai in prouerbis. Substrahe ligna foco si vis extin guere flāmas. Et carnis motus/ ocia/ vīna/ dapes. Similiter Ouidius de remedio amoris. Queritur Egistus quare sit fa ctus adulter In promptu causa est desidiōsus erat. Ocīa si tollas perire cupidinis arcus. Debet tamē prudens interdū habere aīm remissum: sed nunq̄ solutū. quia solutus plenus est pigrītia.

Nam tarda accelerat: perplexa expedit: dura mollit tēperat aspera: ardua exequit. Scit enī quid qua vīa aggredi debeat sua. Et singula ci to cognoscit: recte & distīcte videt: consilia pe ritorum vt ex apertis obscura ēstīmat: ex par uis magna: ex proximis remota: ex ptib⁹ tota.

Hic cōsequēter ponit actus & quedā opera ipsi pruden ti annexa. volēs ex quo prudēs ociari non debet (vt dictū est in precedētib⁹) sed actus hic in littera positos diligen ter debet p̄seq̄ & exercere. videlicet: q̄ tarda & negēctate stināer ip̄eat. Difficilia expedit &c. vtz clare ī littera Et illorū actuū subiūgit rōnē ibi. Scit enī &c. Volēs q̄ pru dētis p̄p̄riū ē: q̄ sciat quō: & q̄liter: & qua vīa aliquod opus aggrediēdū ē: mō facili sīgularia p̄itorū cōsilia cōsiderādo ex aptis ignota ex mīmis ardua ex p̄ximis longīqua: & ex ptibus tota elucidar.

Nō te moueat dicētis auctoritas: nec q̄s dicat:
sed q̄d dicat attēde. Non enī vt mltis: sed q̄b⁹
placeas cogita. Id quere q̄d inuenire possis. Id
disce q̄d scire potes. Id opta: q̄d corā bonis &
honestis optari potest. Nec te altiori rei appli-
ces. ī qua stare tibi tremendum sit. & descende
re cauendum.

Postq̄ Seneca in prioribus dicit: quō prudēs debet se ha-
bere ī propriis sermonibus & cogitationib⁹: futurorū pre-
meditationib⁹: preteritorū recordationib⁹. Hic cōsequen-
ter docet quō prudēs se habere debet ad aliorū sermōes sci-
licet fidē: & credulitatē adhibēdo. Et ponit sex officia ī līt-
tēra illa prudētis. Prīmū ē q̄ homo prudēs nō credulita-
tē adhibet sermoni: p̄cipaliter ex famositate ipsi⁹ loquē-
tis sed ex veritate sermonis q̄ profertur. Cicerō autor est
cū ait. Nō ē credēdū cōsiderādūq; quod q̄s loquitur: sed il-
lud quod q̄s sentiat. Secūdū ē quod prudens debet quere-
re ea q̄ hēre pōt: & nō illa que nō. Cato quod potest id tēta
operis nō pōdere pressus. Succūbat labor: & frustra tēta re-
lignas. Tullī⁹ Absurdū ē igrere quod haberī nō pōt. Ideo
accipiēdū ē & tm̄ ē quod pōt haberī. Tertiū q̄ prudēs co-
gitat: q̄ placeat aliquib⁹ bonis nō mltis. Vñ Cūctis q̄ pla-
ceat credo quod nō mō viuāt. Quartū quod prudēs inue-
stīgat illa scire que licita sūt ad sciēdū: Cato. Mitte arcana
dei celū pergrere quid scit. Cū sis mortal' que sūt mortalia
cura. Quītū quod prudēs homo debet optare & vtilia &
bona. Iusta dictū. Aristō. in de regimie p̄cipū. Dirige co-
gitationes bonas tuas in bonū. Sextū q̄ prudens homo
nō debet se exaltare vltra honorē quo dign⁹ nō ē: nec appli-
care negocio cui satis facere nō potest: nec cū scādalo rece-
dat a dignitate. Alanus arbor lateramans nō firme stat imo
Cum ramis facili corruit icta noto.

Tūc cōsilia tibi salubria aduoca: cū tibi alludit
huius vitē prosperitas. Tūc te velīt in librico

retinebis: aut si stes: nec tibi dabis liberos ipe-
tus: sed circumspecies quo eundem sit. vel quousque.

Lubricus lo-
cus i quo qs
nequeat sub-
sistere.
Laureus

Hic i fine huius primi capi. docet Seneca quomodo prudens si for-
tunatus fuerit debet implorare consilia matura sapientium vel sui
ipsius: ita quod peragat cum bona deliberatione. Nam fortuna mu-
tabilis & variabilis: ea nulla prosperitas ponenda est: ut habe-
tur ex Boetio de consolari. Testis est Ovidius i li. de tristibus.
Rara quidem virtus quam non fortuna gubernat. Passibus ambigui-
s fortuna salubris erat. Vnde sapiens. Ludus fortune variat
imaginem lune. Crescit decrescit i eodem sistere nescit. Propte-
rea prudens debet uti salubribus consiliis: ut melius vitam du-
cere possit nec existimare se debet liberum & habere liberos i-
petus: scilicet semper i periculo consistere: & timere recessum
eius. Et sit quasi ambulans i lubrico. i. in via mala & lutosam:
cum non verax est. sed semper decipit hominem nunc exaltando
nunc humiliando. Iam subdit in littera: prudens debet se circums-
picere quo ambulandum sit. i. quomodo & qualiter ducat vitam suam
i bonis fortuitis: cum transitoria sunt. Testis est Alanus cum ait.
Nunc adest & abest fugitivus gloria census. Nam prius adue-
nit: post quasi somnus abit.

DE MAGNANIMITATE.

Magnanimitas vero: quod & fortitudo dici-
tur: si insit animo tuo: cum magna fiducia
vives. liber: alacer: & intrepidus. Magnum enim
hominis donum est non vacillare: sed sibi con-
stare & finem huius vite intrepide expectare.

Hoc est secundum & principale capitulum huius libri Senecae
i quo postquam inchoavit magister de prudentia: & de officiis: &
de conditionibus eius seu de proprietatibus: hic consequenter
facit hoc idem & magnanimitate: quae etiam fortitudo dicitur.
Et hoc diversimode. Dicitur enim fortitudo: quia secundum eam quis
fortiter agit & i negotiis suis fortiter se disponit: ex quo quod no-
stra notitia procedit a generalibus ad specialia. iiii. phi. Vnde Tul-
lius. iiii. li. reth. Fortitudo est conceptio laboris & pericu-
li cum utilitatis ratione: & cum commodorum pensatione.

Sed magnanimitas dicitur: quia magnū animum habet ad tolerādū ardua, & aggrediēdū terribilia. Sed tibi magnū enī & c. Hic seneca declarat quoddam dictum. d. q. magnum donum est hominem esse magnanimum. s. secundum virtutem: vt dicitur. iiii. ethi. s. mortem non timendo. L3 enim mors omnium terribilium maximum est vt dicit philosophus. iiii. eth. tamen magnanimus timere non debet ex quo mors est de dono nature: vt dicit seneca in li. de remediis fortune

Iuuenalis.
Fortē posce
anīmū mor
tis timore
carentem

Sí magnanimus fueris: nunq̃ iudicabis tibi cōtumeliā fieri: de inimico dices nō nocuit mihi: sed animum nocendi habuit. Et cum illum ī potestate tua habueris: vindictam putabis vindicare potuisse. scito enim magnum & honestū genus vindictę esse ignoscere.

Hic Seneca tãgit vnā speciem fortitudinis seu magnanimitatis quę patientia dicitur. Et primo ponit doctrinā: secundo subiungit causam illius. Scito enim & c. Vult ergo q. homo vere fortis non debet reputare contumeliā ab inimico sibi illatā: nec vindictam statim appetere: s3 sufficit alicui potuisse nocere: quia secundum boetium inimico parcere est opus pietatis: qui autem parit: clementiam facit. Quia secundum Tullium primo rethorices. Patientia est honestatis ac vtilitatis causa: rerum arduarū terribilium voluntaria ac diuturna perpessio.

Ne inē susurro appetas: neminē suffodias: palā aggredē palmā. Nec geras cōflictū: nisi p^o idixerē nā fraudes & dolos ībecillē decet hēre

In ista parte Seneca ponit vnā aliam speciem magnanimitatis quę dicitur fiducia seu magnificētia Et ponit tria documēta: duo negatiua: & vnū affirmatiuū: & postremo subiungit rationem predictorum. Primum documētum q. magnanimus neminem debet decipere seu circumuenire:

Sufurrator at est detractor q in occulto est inimic⁹: & ma-
nifeste amicus. Secundum documentum est: q magnan-
imus in suo sermone non debet rimari secreta alterius.
Iuxta illud Catonis. Alterius dcm vel factum ne carpsieris
vnq. Exemplo sili ne te derideat alter. Testis est salutaris
poeta cum inquit. Nullius arcanū nec amici crimina pro-
des. Nec ea scruteris que latuisse decet. Tercium documen-
tum est q magnanim⁹ in sua victoria manifeste debet ap-
parere: non in occulto inimicum aggredi: nec debet gere-
re bella nisi manifeste indixerit prius inimico vt se prepa-
rare possit ad opponendum. Et rationem illius adiungit:
nam ille non magnanimus est qui querit dolos & fraudes:
cum illa faciunt aliquē imbeci llem: que vicia opposita sūt
magnanimitati & fortitudini.

Eris magnanimus: si pericula non appetas vt
temerari⁹: nec formides vt timidus: nā timi-
dum nīl facit animum: nisi reprehensibilis vī-
te conscientia.

Hic Seneca subiungit aliam spēm magnanimitatis in fi-
ne huius capituli: q dicitur perseverantia: dicens vt i textu.
Vnde bene agere parū prodest si mens labilis extat. Ideo
Tullius in primo rhetori. describēs perseverantiā: sic ait.
Perseuerantia est in ratione bene considerata stabiliis per-
petuaq; permansio: propterea dicit hic Seneca: q ille vere
magnanimus est qui non appetit pericula sicut temerari⁹:
sed aggreditur ea que aggredienda sunt. quia vt ait Tulli⁹
li. i. in tusculanis questionibus. Nemo se siqne magna spe
in mortem offert: & non formidet ea que timenda sunt.
Rationem subiungit. Nam nihil aliud facit mentem timi-
dā: nisi perseverantia vituperabilis vite & c. Itē nota q ille
qui vult dici magnanimus non debet esse nīmum audax:
nec nīmum timidus: sed debet seruare modū: quia virtus
moralis illa consistit in medio vt dicit phīs secūdo Ethi.
In medio consistit virtus: quare etiā dicit Horatius in epi-
stolis Est modus in rebus sūt certī deniq; fines. Vnde etiā
metrista. Omnibus adde modum: modus est pulcherrima
virtus.

DE CONTINENTIA

Continentiā vero si diligis: superflua circuncide. & desideria tua in animū cōstringe. Considera tecum q̄tum natura poscat: & non quantum cupiditas expetat.

Istud est capitulum tertium & p̄cipale hui⁹ tractatus in quo Seneca postq̄ determinauit de duab⁹ virtutibus cardinalibus. scilicet prudentia & magnanimitate: hic consequenter determinat de tēperantia: prius q̄ de iusticia: Quia iusticia est virtus secundum quam quis bene se habet ad alios: scilicet ad iustas conuersationes cum eis habēdo. Tēperantia autem est virtus secundum quam quis se habet ad seipsum: que etiam continentia dicitur. Intemperantia (vt Tullio in tusculanis questionibus libro. i. placuit) est omnium perturbationum fons: que est a recta ratione defectio. Ipsa nāq; corpus exterminat/ vicia congregat/ hominum intellectus deprauat/ sensum hēbetat/ & ignominia stulticie deturpat hominem. Sed temperantia (vt Tullius. i. rhetor. refert) est rationis in libidine: & in alios non rectos impet⁹ anime moderata & firma dñatio. Ideo desiderare debemus temperantiam & amare: eo q̄ sine ea recte viuere nō possumus: propterea dicit Seneca i littera: Tu debes amare continentiam. Nota duplex est desiderium: quoddam est quod ab appetitu intellectiuo oritur: quotiens virtutes & eternam beatitudinem desideramus: & illud non est freno constringendum. Aliud est: quod ab appetitu sensitiuo ortum habet: quo videlicet mundanas voluptates: & venereas delectationes desideramus: & illud est constringendum freno temperantie.

Si continens fueris eo vsq; peruenias: vt te ipso contentus sis. Nam qui sibi ipsi satis ē: cum diuitiis natus est. Impone concupiscentię tuę frenum. Omnia blandimenta quę occulta

b.i.

Quid intemperantia.

Desideriū duplex.

voluptate animū trahunt reſiſce. Ede citra ſaturitatem. cum ſobrietate bibe: vita ebrietatem.

Hic Seneca ponit quattuor officia ad hominē temperatum ſpectantia. Quorum primum eſt: q̄ homo continens non debet multū deſiderare: ſed contentari in his que natura ſibi tribuit: & que a natura inſunt. quia natura modico contenta eſt. Vnde cato. Cōmoda nature tibi nullo tēpore deſunt. Si fueris contentus eo quod tēpora prebent. Quod etiā intelligitur hic: cū dicitur. Si continens fueris. Nam ille qui ſibi ipſi contētus & ſatis ē: cū diuitiis nat⁹ ē. Ex illo elicitur q̄ ille diues ē qui cōtentatur in his que habet. Vnde Eneas in epistolis. Non enī ille pauper eſt: q̄ parum habet: ſed qui plus cupit. Secundū: ſi tu vis vocari tēperatus: tūc refrenare debes tua deſideria. & a mouere voluptates corporales: que vim rōnis ipſius itellectus abſoluunt. Vñ Virgilius. Trahit ſua quēq; voluptas. Ex ipſis enī nihil boni oritur: quia hoīes a ſapiētia retrahunt. Iuxta illud Hieronymi Studio inſiſtere nō poſſumus ſuperabundantiā in mēte cogitationes. Terciū: ſi vis dici tēperatus: nō comede citra ſaturitatem: ſed cū mēſura: & bibe vt nō comittas ebrietatē. Vñ Gauſfredus in poetria noua. Quādo famem reficis dapibus nō ſis ita plenus: q̄ nihil apponi q̄at amplius. Et ſubdit nō tantum quantum poſſis: ſed quātū prodeſt. vnde etiam Philoſophus in de ſecretis ſecretorū ad alexandrum ſic ait. Si vis eſſe ſanus nunq̄ ede ad ſaturitatem: nec bibe ad ebrietatem.

¶ Obſeruate ne in cōuiuiō vel in qualibet vite cōmunitate imitaberis: quos dānare videaris. Nec preſentib⁹ deliciis inherabis: nec deſiderabis abſentes. Viſtus tibi ex facili ſit. nō ad voluptatē: ſed ad cibū accede. palatū tuū famel extitet: nō ſapores. Deſideria tua paruo redi

me. Si ad naturam viuas: nunq̃ eris pauper.
Si alicui sua non videntur amplissima: si totius
mūdi dñs sit misereft. Qui cum paupertate be
ne cōuenit: diues iudicetur: Quia hoc tantum
curare debes vt nō desināt: atq; ita quasi ad
exemplar diuinum compositus: a corpore ad
spīritum quantum potes abducere te festima.

Hic Seneca ponit documēta ad hoīem temperatū spectā
tia. Primū si vis dici tēperatus: tūc serua illud in qualibet
societate: ne damnes illos quos imitaris: sed potius sit pre
oculis dictum Catonis: Iudiciū pp̃i nunq̃ contempseris
vnus. Ne nulli placeas dum vis cōtēnere multos. Et ratio
est: quia qui alios vilipēdit: sibi ipsi vituperiū acquirīt. Sed
quomodo debet se habere patet istis in metris. Si fore vis
sapiēs tu serua q̃ tibi mando. Quid dicas: vel cui/ cur/ quo
modo/ quando. Sciendum: q; tu continens non debes in
herere voluptatibus presentis: nec etiam desiderare absen
tes delectationes: quia incontinentia generant.

Seneca in epistola ad Lucillū vicesima quarta iquit. Ipse vo
luptates in tormenta vertūtur. epule crudelitatem afferūt:
ebrietates neruorum/ corporem/ tremorēq; libidines ma
nuum & articularum omnium deprauationem Ideo Va
lerius libro septimo de Aristotele loquitur. Vtilissimū pre
ceptum q; voluptates abeuntes consideramus. Terciū
documētū debet esse modestus. quia victus moderatus ho
nestatem corporis & anime sanitatem conseruat. Ideo ex
modico debet esse victus. Tullius in paradoxis. Cum tibi
de⁹ vlt^r mater omniū natura dedit animum. quo nihil pre
stantius: nihil preciosius: si recte eo vtatur Turpe ergo ē si
te ita p̃ sternas: vt nihil iter te & pecudē iteresse putes Quar
tum documentū. Tuū desiderium debet esse in paruo/ hoc
ē debes eē cōtētus i modico/ & nō nimia curā gerere super
res tēporales: eo q; caducę sunt/ & tēporales/ & trāsitorie.
•bū.

Si continentię studes: in sudare: non habita amene: sed salubriter: Nec dominū velis esse notum a domo: sed domum a domino. Non tibi ascribas que non feceris: nec maior quā es videri velis: & hoc magis observa. Nec paupertas sit tibi immunda: nec parsimonia sordida: nec simplicitas neglecta: nec leuitas languida. Et si res exigue sint: non tamē sint angustę: nec tua defleas: nec aliena mireris.

Hic autor ponit alia officia continentie ad hominem temperatum pertinentia. Quorum primum est: quod homo continens non debet habere amenas habitationes / construere scilicet in possessione sua. Nec velit esse notus a domo / sed potius domum ab eo. Vnde Tullius in libro secundo officiorum. Ornanda utique domus est / ut non ab ipsa domo dignitas: sed a domino habeatur. Secundum officium est continens non debet sibi / usurpare que non fecerit / nec desiderare dignior est quē est. Vnde Gaufredus in poetria sua. Non te magnifices nec te super ethera ponas. In hoc autem reprehendit autor duo vitia / que sunt detestanda.

Primum est mendacium: eo quod ille qui hoc fecerit mendacium committat: quod fugiendum ē. Vnde Enneas in epistolis. Nam veritate nihil constanter: mendacio autem nihil inconstanter & instabilius. Secundo reprehendit vanā gloriā: cum enim inanis est: & transitoria eā continēs fugere debet. Tertiū officium: quod ipsa paupertas non debet sibi eē immunda: quia deus eā diligit. Vnde Iuvenalis in satyra. Felices homines pauperes quos ipse amat. Illos nunc

ad regnū sublimē retrahit. Quartū officiū: q̄ parsimonia cōtinētis nō debet eē sordida: hoc ē abstinentia cōtinētis nō debet eē fetida quia abstinentia virtus ē. Vñ nomē p̄simo nie siue abstinentie potest accipi dupl̄r secūdū beatū Tho mā ī secūda secūde. q. cētēsimā quadragēsiā sexta. Vno modo: secūdū quod absolutā ciborū subtractionem designat. Et hoc mō nō designat actū virtutis: sed est quodā idiffēres. Alio mō secūdū quod ē regulata ratōe. & illo mō designat habitū vel virtutis actū Et diffinitur sic. Est moderata sūptio siue subtractio cibi secūdū rationē Et illā non debet eē sordida: quēadmodū ē aliqua abstinentia hypocrita rī & auatorū &c. Quintū officiū ē: q̄ cōtinētis simplicitas non debet esse neglecta: hoc est hūilitas cōtinētis nō debet esse tarda. Vñ tūc ipsa simplicitas dicitur esse neglecta: qñ ipsa non facit bona opera: videlicet qñ quis aliter facit q̄ sua ītētio ē: vt sua simplicitate decipiat alios Vñ Alanus in proverbiiis. Nō teneas aurū totū quod splendet vt aurum Nec pulchrum pomū quod libet esse bonū. Nō est in multis virtus quibus esse videtur. Decipiūt factis lumina nostra suis &c. Sextum: q̄ leuitas cōtinētis nō debet esse languida: hoc est mobilitas animi nō debet esse infirma seu lēsa. Vñ tunc leuitas dicitur infirma seu languida. quando animus hoīs plus mouetur ad mala: hoc est ad operationē rerū tēporaliū q̄ ad ea que sursum sunt. Septimū q̄ continēs nō debet angustiari propterea quia exigue sibi sūt possessiones. vñ Cato. Infātē nudū cū te natura creauit. Paupertatis onus patienter ferre memento. Quia paupertas habens leticiam admixtā: tuta est & secura. Octauū: q̄ continens sua bona amissa non debet deflere: quia sūt de dono fortune. Vñ Seneca in ep̄la quadā ad Lucillū. Non est tutū quod fortuna fecit tuū. Quasi diceret mūnera fortune sunt valde dubia. Ideo tēporatus: nō debet trīstari de amissione rerū tēporaliū. Nonū: q̄ continēs aliena bona nō debet multum extollere: sicut cōsuetudo hoīm est. Vñ Ouidius Fertiliōr seges est alieno sēper in agro. Vicinūq; pec⁹ grādius vber habet.

Parsimoniae acceptiones.

¶ Si cōtinentiā diligis: turpia fugito anteq̄ eueniāt: nec quēq; aliū verberes plusq̄ te: omnia

b.iii.

tollerabilia p̄terq̄ turpitudinē crede. Averbis
quoq̄ turpibus abstineto. Nā licētia eorū im-
pudiciā nutrit. Sermones vtilēs magis q̄ fa-
cetos & effabiles ama: & rectos poti⁹ q̄ facundos

verberatio
aīe & cor-
poris

In hac parte Seneca ponit quicq̄ officia tēperatiōis quo ad
aliā sp̄z q̄ modestia dicitur. Primū officiū: q̄ tu continēs
debes fugere turpia anteq̄ eueniant hoc ē nō solū effectū:
sed etiā affectū viciōrū constringere. Secundū officiū Tu
continens amplius non debes corripere aliquē plus q̄ te ip-
sum. Hoc est prius debes te emēdare: & inde alium verbe-
rare. vñ Cato Quē culpā soles ea tu ne feceris ipse. Tur-
pe est doctōri cū culpa redarguit ipsum. Vnde duplex est
verberatio. scilicet aīe & corporis. Aīe est q̄ se tenet ex parte aīe.
Et de illa loquitur hic magister. Alia est corporis que se te-
net ex parte corporis: & talis iterū fugiēda est. Terciū of-
ficiū: q̄ tu continēs oīa q̄ sunt sustinēda tollerare potes
preter turpitudinē. Vñ tēperatus a virtute tēperantie vir-
tuosus dicitur ergo vitare debet q̄ opposita sūt virtuti. Et
turpitudō est vitium: in se turpis igitur est fugiēda. Quar-
tum officiū: tu continēs a verbis turpibus debes te abstinē-
re: quia ipudiciā nutriūt. Vñ phīs in ethicis. Vnusquisq̄
qualis est talia operatur. Si ergo bonus & virtuosus: bona
operatur. Si ergo turpis turpia operatur. Quintū officiū:
tu cōtinēs diligere debes in sermonibus tuis vtilitatē plus
q̄ ornātū. Ratio: quia sermones vtilēs edificant intellectū:
sed facundi impediūt inquisitionē veritatis. Iuxta illud
phī primo perihermenias poeticę & oratorię orationes
sunt obliquēdę id est dimittendę: quia potius impediūt in ve-
ritati inquisitionē q̄ prouocant. Ideo Vincenciū in spe-
culo hystoricali libro. vii. turpe & valde male viciōsum est
inferre sententiā delicatam: quia a pluribus intelligi nō
potest propterea tu continens debes diligere plus fructuo-
sos sermones: q̄ facundos.

Miscebis iterdum seriis iocos: sed tēperatos:
& sine detrimento dignitatis: & verecundie.
Nam reprehēnsibilis est risus si imoderat⁹ fue-

rit: & si pueriliter effus⁹: si muliebriter fractus
odibilē facit hominē risus: aut supb⁹: aut clar⁹:
aut fatuus: aut ex alienis malis prouocat⁹.

Hic Seneca ponit aliud officiū cōtinētię rationis eius:
dē Dicēs: q^d tu cōtinens debes aliqñ imponere tue cōtinen
tię iocos: propter solatiū hūanę vitę sed moderatos: sic q^d
nō excedāt honestatē. cū mediū ē de propria ratione virtu
tis: vt dicitur quīto ethico: quia modus est norma virtu
um. Et risus imoderat⁹ ē reprehēnsibilis. Si fuerit product⁹
pueriliter: vel superb⁹: at clarus: at malign⁹: at fatuus: aut
eucat⁹ ex alienis malis: quia sēper talis risus facit hoīem
odiosū. Vñ risus dicitur puerilis: qñ q^s solus ridet sine
morū maturitate: sine causa: sine oportunitate. Vñ mora
lis. Non ride solus nā ris⁹ vñius horis. Fatuus vel stult⁹ re
putatur oīb⁹ horis. Et risus dicitur muliebris: quādo q^s ri
det lie causa legitima: vt mulieres quę excitamēto lasciuie
vel leuitatis ridere solēt. Risus dicitur superb⁹ qñ q^s ri
det subianādo. & ille generat rancorē & odiū. Vñ talisti
us. Odiū querere extremę domētię: id ē stultitię est. Ri
sus dicitur malignus: qñ q^s ridet de malefactis suis perpe
tratis: vt prouerbiorū tercio. Qui letantur cū malefecerit
cōdēnantur. Risus dicitur fatuus: qñ q^s sēper ridet. Vt per
risū multū debes cognoscere stultum. Dicitur aut pro
uocatus ex alienis malis: qñ q^s ridet in aduersitatibus pro
ximū: quē tñ diligere sicut se ipsū debet. Ideo peccat con
tra virtutē charitatis.

Risus pue
rilis.

Risus muli
ebris.

Risus super
bus.

Risus mali
gnus.

Risus fatu
us.

Ris⁹ ex ali
enis malis
prouocatus

Si ergo tēpus iocos exigit: hos quoq³ cū digni
tate sapiēter: gere: vt te nō grauet q^d spīa tanq³
asperū: nec te cōtemnet tāq³ vilem. Nec sit tibi
scurrilitas: sed grata vrbānitas Sales tui sint siē
dente. Ioci sine vtilitate. Risus sine cachinno.
Vox siē clamore. Incessus siē tumultu. Quies
tibi siē desidia erit. Et cū ab aliis luditur: tu sū
cti aliquid. honestiq³ tractabis.

Quis scurri
lis.

Reprehen
sio duplex

Hic Seneca cōcludit propositū suū de risibus & iocis: ostē
dēs q̄lis debet eē risus & iocus: & vult primo: q̄ debet fie
ri secundū exigētiam tēporis. cū omnia suū tēpus habent:
& suis spaciis trāseūt vniuersa sub celo: vt dicitur Ecclesi
astici: sic videlicet: q̄ si virilis & bonis morib⁹ euocatus:
& nō pueriliter nec muliebriter. Deinde excludit vanitatē
dicens: q̄ scurrilitas nō debet eē grata vrbānitas. Dicit
enī q̄s scurrilis: qui trifis & neq̄iis intēdit: hinc inde cur
rēs ad cōgregationes & cōiūia boīm: vt eis possit se ostē
dere in sua scurrilitate: hoc ē neq̄cia. Deinde ponit docu
menta dicēs: q̄ tui sales debēt esse sine dente: hoc ē tue re
prehēiones fieri debent sine mordacitate iuidie. Vñ sales
dicunt in plālī nūero x̄ba amara seu reprehēiones. Du
plex est reprehēio: quedam fit causa amicitie. v l3 que pro
cedit a fonte charitatis: quēadmodum pater reprehēdit fi
liū amicus amicū. Et illā est laudabilis. Alia ē que fit causa
odii vel inimicitie. Et illā autor hic redarguit. quia fit cū
mordacitate. Et tui ioci debēt esse sine vilitate. hoc est tue
cōuersationes debēt esse sine malicia. Et risus tuus sine ca
chinno/hoc est sine subsannatione. Vñ Cachinnus est ris⁹
inutilis. Et dicitur a con & hinn⁹ & hoc propter dentes q̄
vidētur albere in risu. Vox tua debet eē sīe clamore/ & icel
sus/ & transit⁹ tuus sīe strepitu/ & reges tua debet esse sine
pigrītia. Vñ Cato. Plus vigila sēper ne somno dedit⁹ esto
Nā diuturna quies viciis alimēta mīstrat. Et cū ab aliis ho
minibus luditur tūc tu sēper pertractare debes aliquid hōe
sti negocii & operis hoc est/ q̄ homo virtuosus nūq̄ debet
hēre animū dissolutum. sed semper se occupare bonis ope
ribus/ vt dictū ē supra. Nō semper sis in actu & cetera.

C Si continens es: adulationes euīta: sitq̄ tibi
tā triste laudari a turpibus q̄ si lauderis ob tur
pia. Letior esto quotiens displices malis: & ma
lorum de te ēstimationes prauas: ad veram ti
bi laudationem ascribe.

Hic Seneca ponit alia officia temperantie que ad mo
destiam reduci possunt inq̄tū, est species tēperātie. Et vult
q̄ continēs debet fugere adulationes: hoc est blandos ser

mones. Seneca autor est libro. iiii. Qui enim sapiens ē minime adulationibus credat. Fictis enim sermonibus venantur homines / sicut per rethe siue per hamū capiuntur pisces. Fugere ideo debet. quia peruersa laudatio est & viciū de testabile / vt patet per eius diffinitionē: Adulator est qui supra modū virtutis / in cōuersatione hominū nimīū vult cōplacere hominib⁹ aliis / in sermonibus vel factis. Ideo Tullius in tusculanis questionib⁹ libro. viii. ait. A turba quātu[m] potes te separat / ne adulatoribus latus prebeas / artifices iūt ad capiendū superiores. Ideo dicit Seneca. q[uod] valde de testabile ē laudari a turpibus. Qui ergo laudatur a talibus / signum est q[uod] ipse etiā viciosus extat / cū omne simile diligat suū simile. Et ecclesiastes. vii. In displicentia enī amicitia frangitur. Tanta est enim distantia inter probos & improbos / quanta est inter virtutē & viciū / vt dicitur i ethi. Ideo debet gaudere vt vituperatur a malis / & ascribere prauas suspensiones ad veram recommendationem.

¶ Difficilimum opus continentis est assentationes adulatorum repellere: quorum sermones animum quadam voluptate resoluunt.

Nullius per assentationem amicitiam merearis: nec ad tuam promerentem gratiā per hanc ad te aditum aliis pandas.

Hic Seneca subdit aliq[ua] officia continentie Dicens q[uod] difficilissimū continentie opus est: remouere assentationes adulatorum: cum quali naturale est laudem appetere. Nemo in suis negociis optat vituperiū: cum est de ratione malorū: sicut laus est de ratione bonorum. vt dicitur. i. ethi. Et dicit vltra q[uod] temperatus amicitiam acquirere non debet per assentationem. Quia vt dicit Tullius li. iiii. rhetor. Assentationes dulcia principia & iocunda habent exitus autē amarissimos. Ideo acquirere non debet nec permittere aliis suam amicitiam gratia adulationis &c.

Non eris audax: nec arrogas: nec pertinax:
sumittes te Ne proicias dignitates grauitate
seruata: Ammoneberis libere: & reprehenderis
patienter. Si merito obiurgauerit te aliquis: scito
quod profuit. Si immerito scito quod prodesse voluit.
Non. n. acerba: sed blanda verba timebis.

Postquam determinauit de adulatione per quam animus in superbia mergitur hic consequenter ponit documenta per quae possumus effugere superbiam: quia nihil acius cruciat nil molestius arguit quam ipsa cum sit pestis occulta. viciorum origo: ut omnium malorum initium: sicut humilitas initium est omnium bonorum. Ideo hic autor ponit documenta contra eam. Et vult primo: quod homo temperatus non debet esse audax: hoc est nimis presumptuosus: quia talis audacia ducit hominem in multa pericula corporis & anime. Nec debet esse arrogans: hoc est superbior: quia superbia inficit omnia bona. Vnde Gaufredus in noua poetria. Pel modicum totum mel amaricat: vnica macula totalem faciem deformat. Etiam deus homini superbo resistit: ergo superbiam fugere debemus. Et subdit quod homo temperatus etiam debet habere humilitatem: quia secundum euangelistam in euangelio. Qui se humiliat exaltabitur. Ideo dicit beatus petrus. Estote subiecti omni humane creature propter deum. Et tu continens non debes iactare te ex humilitate aliquam. hoc est te laudare. Vnde prouerbiorum. xxvii. Sermo laudet te alienus: & non os tuum: extraneus & non labia tua. Et idem in. vi. capitulo. Qui odit increpationes stultus est: ideo hic dicit Seneca quod continens debet libere sustinere amonitiones. Cum autem aliquis increpauerit te merito: scire debes quod talis profuit tibi. si autem immerito scias quod voluit tibi prodesse: ideo non debes timere acerba verba sed blanda. Vnde Salomon. prouerbi. xxvii. Meliora sunt vulnera diligentis quam fraudulenta oscula odientis.

Esto viciorum tuorum fugax ipse: aliorum vero nec curiosus seruator: neque acerbior reprehensor: sed sine exprobratione corrector ita ut amonitus

rationē sēp charitate & hilaritate peruenias.

Hic Seneca ponit Documenta per que possumus fugere superbiam. Et dicit q tu cōtinēs debes esse vitator tuorū viciorū: quia nihil peius est viciis vt dicit Ouidius libro Fastorū. Nec etiā curiosus inq̄sitor aliorū viciorum debes eē: quia multa mala exinde oriuntur. Neq̄ reprehensor acer- b⁹ esto: hoc ē crudelis corrector: sed ātecedere debet amonitio charitatis & hilaritatis: hoc est ex iuidia aliū corrige re non debes: sed ex dilectione.

¶ Errori facile dato veniā: Nec extollas quēq̄: neq̄ deiciās. Dicētium esto tacitus auditor: auditorū prōptus repetitor. Te querētī facili- ter respōde: Cōtendenti facile cede: nec ad iurgia siue disceptationes descēde cito: & si que sunt: ratione remoue.

Hic autor ponit alia officia ad species temperatiē se ex- tēdantia. Et vult primo: q tu cōtinēs facili- ter debes dare veniā errātī: hoc ē idulgētiā & gratiā: quia magnū donum animi ē: vt dicit Varro ī sētētīs. Similiter Terētī⁹. Magna pars pietatis ē indulgere errātī. Iō promptus debes esse ad dādā veniā. Ne aliq̄ extollere debes propter nimiam lau- dationē. Vñ Horatius in ep̄is. Qualē cōmēdas aspice atq̄ iterū aspice. Ne mox icutiāt aliena p̄ctā pudorē. Neq̄ ali- quē deprime propter nimiam vituperationē. vñ Tullī⁹ ī tus- culanis. Stulticie propriū est aliorū cernere vicia & obliuī- sci suorū: sed mediū & modū serua. Juxta dictū Ludolphi Oīus adde modū: mod⁹ est pulcherriā virtus. Et tu conti- nēs esto tacit⁹ auditor loquētīū: & parat⁹ repetitor audi- torū: hoc est q tu cōtinēs tacite audire debes verba que di- cuntur. Et te īterrogātī facili- ter respōde. hoc est ignoran- tem informare debes de dubiis que ipse ad te q̄rit. Et sub- iūgit q cōtinēs nō debet aggredi ad iurgia siue dissētōes: sed se remouere cū ratione: hoc est q cōcordiā facere de- bes īter litigātes: quia cōcordia nutrit amorē vt. d. Cato.

¶ Si cōtinēs es animi & corporis: tui motus ob

serua: ne i decori sint: nec illos ideo cōtemnes:
quía latent: nam nichil differt si nemo videat:
cum tu ipse videas.

Hic seneca ponit alia documēta ad species continentie
se extēdētia. Et dicit: si tu tēperat⁹ es debes refrenare ap-
petitus animi tui & corporis ne sit indecētes. Et scien-
dū q^d duplex ē appetitus: videlicet. Sensitiuus et est qui in-
clinat hoīem ad rē delectabilem & corruptibilē. Sed intel-
lectualis ē qui iclinat hominem ad acqrendū bonum itel-
lectuale vt virtutes & scientie. Et ābos custodire debet tē-
peratus homo: cū ratō semper deprecatur ad optia Sēsus
vero ad mala. s. ad delectationes corporales & res corrup-
tibiles.

Mobilis esto: nō leuis: cōstans: nec pertinax: a-
licuius rei te habere scientiā ignotū nec nō mo-
lestū sit: oēs tibi pares facies: inferiores super-
biendo nō cōtemnes: superiores recte viuēdo
nō metuas: In reddēda officiositate ne sis ne-
gligēs: neq³ acerbus exactor appareas.

Hic Seneca ponit alia officia & proprietates temperan-
tie in qbus breues & vtilēs inuit doctrinas: vt pater in litte-
ra. Dicit primo sic: q^d hō tēperatus debet esse mobilis. Vñ
homo dupliciter dicitur esse mobilis Vno mō corporali-
ter: videlicet qui facili^{ter} & leui occasione moue^r de loco
ad locū. Et talis proprie dicitur iconstās. Incōstātia autē
viciosa est: & causa erroris vt dicit Boetius in li. de disci-
plina scolariū: vbi de filio iconstātie in exēplum suos act⁹
tradidit: vt cōstantes in negociis nostris sim⁹: & ab eo cō-
stantiā seruare discimus. Secūdo modo homo debet eē
mobilis spūaliter: videlicet q^d mouetur ad aliqua facienda
causa & ratione exigēte: & de illa mobilitate loquitur hic
seneca Et dicit q^d tēperatus debet esse flexibilis ad peragē-
dū bona & nō debet esse leuis: hoc est incōstans & instabilis

sed potius firmus & perseverans in bono: quia secundum
Isidorū. Salus inchoanti promittitur perseveranti aut da-
tur: non enim beatus est qui aliquid bonū inchoat: sed qui
perseverantur terminat. Nec tēperatus debet esse propriē
opinionis: sed aliquādo cōsilia aliorū accedere debet. Iux-
ta illud Catonis. Nullius sensum si prodest contempseris
vnq̃. Et subdit: q̃ cū tēperatus possidet scientiam alios
libenter informare debet & nō habere tediū in informan-
do. Vñ Bernardus. Puerū ignorantē informās nō min⁹ fa-
cit q̃ q̃ indigētī panē prebet. Ideo eē Alan⁹ in prouer. Nō
minus is peccat q̃ censū cōdit in agro: q̃ qui doctrinā con-
dit in ore suo. Et tēperatus debet esse hūilis cū ipsa hūi-
litas exaltet. Nec debet contēnere inferiores. Etiā nō de-
bet timere superiores: cū recte vivit. vñ Cato Cū recte vi-
uas ne curas verba malorum. In officiositate reddenda nō
debet esse tardus neq; acerbis corrector superiorum. vñ
de Isidorus. Sic se habere debet superior erga suos subdi-
tos vt ipse plus diligatur q̃ metuatur.

Cunctis esto benignus: nemini blādus: pau-
cis familiaris oīb⁹ æquus esto: seuerior iudicio
q̃ sermōe: vitāq̃ vultu: clemētię cultor seuicię de-
testator: bōę fame seminator: nec iuid⁹ alienę.

Hic Seneca ponit alia officia temperatię cum priorib⁹
& sequentibus aliquāliter conuenientia. Et vult primo: q̃
tu cōtinēs omnibus hominibus benignus eē debes. Sicut
dicitur etiam in euāgelio. Estote misericordes sicut & pa-
ter vester misericors est qui ī celis est. Similiter vt habetur
math. xi. Discite a me: quia mitis sū & humilis corde. Et
nemini debes eē applausi⁹: nec omnibus aures tuas com-
mittere. vt habetur in. vitis. phōrū cap. xxix. Et tu conti-
nens paucis hominibus debes esse familiaris. Iuxta illud.
Therētii. Nā nimia familiaritas contēptū parit. Si r̃r plau-
tus nemini te nimis sodalem facies. vnde Qui nimis hūi-
lis est pro stulto reputatur. Et subdit q̃ tu continens om-
nibus hominibus equ⁹ esse debet: & seuerior ī iudicio q̃ in
sermōe: similiter ī vitā q̃ ī facie crudelior. amator pietatis:
quia cōtinēs a virtute tēperatię virtuosus dicitur. Dicitur
ergo clemētiā hēre d3 & autor bone fame esto: hoc ē vbicū
q̃ venies ibi sēper bonū de pxio pferre debes & nō malū
c.i.

Culpator enim hominū nō est verus recōmēdator. Et de
testator esse debes crudelitatis & nō inuidiosus famę alte-
rius nā hoc iusto iudicio dei cōtigit: q̄ qui conatur lumē
aliene fame in aliis destruere seipsū destruit. vt dicit Ala.
in de planctu nature. prosa. vii. Sicut papilio volitās circa
lumen ipsū extinguit & seipsū cōburit ita inuidia aliene fa-
mę. Inuidia ei vt dicit phīs in secretis secretorū. detractio
nē gñat. Iō cōsolatur nos salomō in prouerbis. xxiii. c. di-
cens. Ne cōmedas cū hoīe inuido: & ne desideres cibos ei⁹
qm̄ in similitudinē arioli & cū cōiecturis estimat quod igno-
rat cōmede & bibe dicet tibi & mens eius non est tecum.
Rumoribus/criminibus/suspitiōib⁹/mime cre-
dulus sis: sed potius malis quę per speciē sim-
plicitatis ad nocendū aliquibus surrexerit ho-
norem surripientes: oppositissimus sis: ad irā
tardus: ad misericordiam pronus.

Hic Seneca ponit aliqua officia cū prioribus aliquāliter
conueniētia: & vult primo: q̄ tu continēs nō cito credere
debes fabulis & rumoribus vulgariū. Iuxta illud Catonis
Noli tu cuidā referēti credere seper. Exigua est tribuenda
fides quia multi mīta loquūtur. Nō credatur cuiq̄ si mīta
loquūtur: & hoc iō quia in multiloquo raro deest mēdaciū
vt dicitur prouer. x. Iō mime credulus sis. nec etiā crede-
re debes criminibus: hoc ē diffamationib⁹ quia vt dictū ē
procurator bonę famę: & seminator eē debes. Illi aut con-
trari⁹ eē debes q̄ nititur surripere bonā famā: videlz q̄ per
spēm falsā veniūt ad nocendū aliquib⁹. Et tu mime credu-
lus eē debes. suspitiōibus. Nā suspitio secūdū Tul. est qn̄
ex malis iudiciis procedit. Cōtigit aut suspitio trib⁹ mo-
dis. Pri⁹ qn̄ qs in seipso mal⁹ ē: qn̄ ipse q̄si cōsci⁹ sue mali-
cie malū de alio opīatur. Secūdo: qn̄ aliqs efficitur malus
ad alterū: quia de iūmīco ex leuib⁹ signis qs mala opina-
tur. Tercio: ex magnis experimētis: & sic phīs dicit q̄ se-
nes maxie sūt suspecti: quia multotiēs experimētum hnt.
Et subdit. Señ. Tu cōtinēs pron⁹ eē debes ad mīam: & len-
tus ad irā. Nā ira vt dicit phīs. vii. ethi. macerat corpus.
Señ i. li. ii. de ira nihil veloci⁹ ad insaniā q̄ ira iō est fugiē-
da. Etiam iō. quia corrūpit subiectum & vitam diminuit.
In aduersis esto firmus: in prosperis caut⁹ &
hūilis occultator virtutū. Sicut ei viciōrū vanę

gl̃e cōteptor: & horū q̃b⁹ p̃dīt⁹ es nō acerb⁹ ex
actor esto. Nulli⁹ i prudētiā despicias. Rari ser
monis esto: loquētū patiēs auditor. Seru⁹ nō
seu⁹: hīlares nō spnas. Sapiētię cupid⁹ & docil⁹
Quę nosti sīe arrogātia postulātī iptire: q̃ ne
scis sīe occultatiōe ignorātię tibi postula iptiri

Hec est vltima pars huius capi. de tēperātia. In qua sene
ca plurima officia tēperantię superaddit: cum repetitione
quorūdā prehabitorū. Et vult primo: q̃ tu cōtinēs firmus
eē debes i diffortuniis vel aduersitatibus & circūspectus
vñ Cato. Cū fueris felix q̃ sūt a lueria caueto. Nā vltia ra
ro corrūdet primis. Iō etiā sen. li. viii. de naturalib⁹ sic di
cit. Nescis fortūa q̃escere nūc lēta nūc tristis. Debet igitur
nemo i prosperitatib⁹ gaudere: neq; i aduersitatibus defi
ciat. Et subdit: q̃ cōtinēs debet eē hūilis: occultator suarū
virtutū: hoc ē nō debet q̃rere gl̃iam vanā de suis virtutib⁹.
Nā gl̃ia labilis ē: vt dicit magister Seneca in ep̃la quada m
ad Lucil. Quid de vanis gl̃iaris hoībus quia mīme prodest
iō cōtinere debes vani gl̃iam: quia facilliter decidit sicut
flos. Tull. ii. offi. Et subdit q̃ cōtinēs etiā non debet esse
crudelis exactor vel corrector illorum hoīm quibus ante
positus & prepositus est in dignitate. sed humilis v: pri⁹
patuit. Neq; etiā continēs alicui⁹ insipientiā spernere d3.
Nam magna mīa est miserere insipientis: vt dicit Platinus
phūs. Et continēs pauca loqui debet: & illa q̃ loquitur dñt
esse vera. Iuxta illud moralis. Sermo brevis verus tuo pro
cedat ob ore. Sifr Cato. Nō sis vētosus & c. Et debet eē cu
pidus sapiētie. Nā nihil vtili⁹ hoībus in hac vita est q̃ ipsa
quia disponit oīa. vt dicitur Sapiētie. viii. Et vitā quietā ef
ficat. vt dicit Seneca ad Lucil. Et cōtinēs etiā debet esse do
cilis hoc est diligēter debet insistere studio Quare dicit Se
neca. in. lxxviii. ad Lucil. q̃ liū viuas tā liū discas Vñ Cato
Instrue preceptis aim ne discere cesses. Nā sine doctrina
vi. & c. Etiā continēs impartiri debet illud quod pōt po
stulanti: cuius rō añ hīta est. Et ea q̃ tu ignoras sine verecū
dia inquire ab aliis. Nā per hec aimus tuus eleuatur vñ.
Sepe rogare: rogata tenere: retēta docere. Hec tria discipu
lū faciūt superare magistrū. Ideo non debes vereri de iqui
sitione: nec occultare tuam ignorantiam. Non enim vici
um est nihil scire: sed nihil discere velle.

DE IUSTITIA.

Iusticia post hec virtus est. Quid autē est iusticia? nisi tacita nature cōnexio: in adiutoriū multorū adinuēta. Et quid ē iusticia: nisi nra cōstitutio seu diuina lex: & vinculū humanę societatis. In hac aut nō existimamus quid expediat. Expedit illa quicqd dictauerit

Illud est vltimum & principale capi. huius totius libelli Senecę: in quo determinatur de vltima virtute cardinali: scilicet iusticia. Et diuiditur i duas partes. In prima parte ponit Seneca diffinitionē: in secūda proprietates & officia iusticie ibi. Si quis & c. In prima parte inuitur primo: q iusticia est virtus: secūdo cuiusmodi virtus ē iusticia: tercio q ipsa est vtilis & illa patēt in textu secundum ordinē. Anteq de his in speciali aliquid diceretur: premittenda sunt quedā generalia pro noticia sequentiū habēda. Et sūt tria. Primū: q iusticia respicit ea q fiunt in cōicationibus humane vite. vt dicit phīs. v. ethi. Si r magister hic in littera qn dicit: q ipsa sit reperta in adiutoriū multorū. Quicqd enim rō licitum esse dictat: hic prosequendū est & recta rō dictat in humanis cōitatibus vite necessariis equalitatem & equitatem ergo merito equitas seruanda est q propriū obiectum est iusticie. Secundū principale est: in quo consistit iusticia: & qs proprius eius actus est. Proprius enim actus ipsius est reddere vniciq; quod suum est. Nā materia iusticie est operatio exteriorū secundū q ipsa vel res q per eam agitur sit respectu alterius. Proprium enī cuiuscūq; est quod sibi datur secundū equalitatē & proportionē iusticie: ergo proprius actus iusticie est reddere vniciq; quod suū est. Terciū est de quidditate ipsius iusticie. vñ ipsa sic notificatur secundū Ambro. in li. de offi. Est q vniciq; reddit quod suū ē: alienū nō vēdicat: vtilitatē ppriā nō negligit: vt cōem equitatē custodiat. Eadē secundū beatum Thomā in secunda. ii. q. liii. sic diffinitur: est constans perpetuaq; voluntas: vniciq; q suum est tribuens. Similiter a phō. v. ethicorum: est habitus secundum quem aliquis dicitur operatiuus secundum electionem iusti.

¶ Quisquis hanc sectari desideras. Præo deū
time: & eum ama: ut ameris ab eo. Amabis autē
deū: si imitaberis eū: in hoc autē oībus vel pdesse:
& nulli nocere. Et tūc cūcti appellabūt: te virū
iustū: & oēs te sequūtur: venerabūt: & diligēt.

In hac parte Seneca ponit partē executiuā ponēdo pprie
tates & officia iusticie dicēs primo: qd sectator iusticie pī
cipaliter debet timere deum. Vñ prouerbiorū. xxiii. In ti
more dñi esto tota die: nā inītiū sapiētie ē timor dñi. Ec
clesi. i. Nā timor dñi ut ibidē dicitur glia & glatio & leti
cia ē. Iō deū timere debemus ut amemur ab eo. Iō etiā di
ligere pre oībus debem⁹ eū. vñ Cato. Si de⁹ ē anim⁹ ut no
bis carmīa dicūt. Hic tibi precipue sit pura mēte colēdus.
Ille autē amat deū q imitatur eū in suis mādatīs. In hoc. ut
oībus profic⁹ velit esse: & nulli dānum īferre: qñ quis hoc
facit tūc oēs hoīes appellabūt eū virū iustū & perfectum.
& omnes sequuntur & amant eum.

Iust⁹ enī ut sis: nō solū nō nocebis: sed etiā no
cētes prohibebis. Nā nulli nocere nō ē iusti
cia: sed ab alienis abstinentia. Ab his ergo inci
pe: & non auferas nisi ad maiora proueharis.
Etiā aliena ablata restitue Raptores quoq; pōs
ne ab aliis timēdi sūt: castiga & phibe: & coherce

Hic seneca ponit alia officia iusticie dicēs: nō solū in hoc
cōsistit iusticia ut nullū noceas: sed etiā n prohibere nocē
tes. Nā nulli nocumētū inferre: proprie dicta nō est iusti
cia: imo requiritur custodia ab alienis malis: ergo ab his do
cumētis debes icipere: & nō cessare donec ad maiora pue
haris. Etiā nō solū aliena ablata restituere debes: imo etiā
inuēta q fuerūt possessa & relicta. ut dicit beatus Thomas
in secūda. ii. q. lxvi. Et castigare debes & prohibere ipsos
raptores ne ab aliis homībus sint formidandi: quia in hoc
cōsistit proprius actus iusticie (ut vīsum est)

c. iiii.

Ex nulla vocis ambiguitate controuersiā nečas:
sed anī qualitatē specularē: nihil tibi intersit: an
affirmes vel neges De religiōe ac fide scias agi
ubicūq; de veritate tractat. Nā & si de⁹ i iure
iurādo iuocet: & iuocāti testis nō erit: tñ inde
nō trāseas veritatē: nec iusticię trāsileas legē.

Hic Señ. ponit alia officia ad habitū iusticie pertinētia.
& vult primo: q; hō iust⁹ de dubio fermōe disceptationē
facere nō debet. hoc idē cato i suis dogmatib⁹. Irat⁹ de re
certa cōtēdere noli. Nā hoc propriū ē stultorū vt dicitur
prouer. xviii. ca. Labia stulti imiscēt se rixis: & os ei⁹ iur-
gia prouocat Et subdit Señ. q; qlitatē anī inspicere debet
iust⁹: sic videlz q; sit īsecutor bonorū morū. & scire debes
q; iste tractat⁹ ē de religiōe & fide: iō seruāda ē ubicūq;
tractatur de veritate. & si deū i iureiurādo iuocaueris: &
nō tibi testis fuerit: propterea nō debes trāsire veritatē nec
statutū iusticie Nā post deū ipsa veritas colēda est. vt vult
pythagoras q; sola deo hoīes pximos facit. Iō phūs ēpe-
docles iquit. Caue ab his q; veritatē nō seruāt: ideo nunq;
recedere debes a lege veritatis nec iusticie.

Qđ si aliquñ coarteris mēdatio vti: vtere nō ad
falsi sed ad veri custodiā. Et si cōtigerit verita-
tē mēdatio tedimere: nō mētieris: sed poti⁹ ex-
cusabis: quia ibi honesta cā est. Iust⁹ secreta nō
prodit: tacēda enim tacit: & loquēda loquitur.

Hic Señ. ponit alia officia ad hītū iusticie pertinētia vo-
lēs: q; si tu aliquñ cōpulsus fueris aliquñ frui mēdatio: vti de-
bes ad cōseruationē veri & nō falsi: nā ad iusticiā nos nati
sum⁹. vt dicit Tull⁹. i. li. i. Nihil pręstati⁹ q; itelligi nos ad
iusticiā eē natos: nō enī opinione sed natura ius institutū ē
Cū aut iust⁹ dicitur q; ius seruās: vti debet ad cōseruatiō-
nē veri sermonis: & propter utilitatē mēdaci. Mēdaciū
aut secūdū se malū ē & fugiendū: vt dicit phūs. iiii. ethi. Vn⁹
quisq; qlis ē talia facit operatur & viuit nisi gratia alicui⁹

operetur. Si aut cōtigerit nos vti mēdatiō propter vtilita-
tē proximī. & nō propter deceptionē vř gratia lucri men-
daciū prauū nō ē. & si hō iust⁹ nō manifestat secreta iust⁹
dicitur. Sed fatui faciūt opposito modo: de quib⁹ Alanus
Sultior ē sulto qui mādāt balsamo cribo. Et verbis pleno
verba tacenda viro.

At illi alta pax est: & secura etiā trāqllitas: vt
dū illi a mal' vicūť: ab istis aut mala vicāť. Hec
ergo si studere curaueris let⁹ & itrepidus finē
tui curs⁹ expectabis tristiciā hui⁹ mūdi hilaris
despiciēs & tumultuosa expectabis quīetus &
ad extrema securus properabis.

Hic consequēter ostendit Seneca qđ summa requies: & al-
ta pax seu secura trāqllitas illi hōi existit videlicet iusto:
qđ tacēda tacet & loquēda loquitur Et cū malī hoīes super-
antur a malis / tūc ipse omnia superat mala. Et ergo infert
seneca. Si in ist⁹ curā habuerit in studēdo / & retinēdo ea que
dicta sūt de iusticia: iste tuus & letus expectare potest ter-
minū sue vite / & omnia huius mundi refutat / videlicet tri-
sticiā & tumultuosa sustinet / & gradieť tutus ad extrema vi-
te sue. Nā iusticia secūdu Mercuriū est vocatiō dei. Cū
aut illa duo officia retinet / que ponit Lactātius in li. de ve-
ro cultu dei / videlicet cōiūgi deo & hōi: primum videlicet
deo cōiūgi religio nūcupat. Secūdu aut hūanitas ē: secure
& hilariter pro perare potest ad extrema iudicia propter
iusticiā hō.

DE MENSURA & moderatiōe prudētie.

Is ergo institutiōib⁹ he quattuor virtu-
tum spēs pfectū te faciūt vix si mēsu-
ram rectitudis hāc equo viuēdi fine
seruabis Nā si prudētia terminos suos excedat.
calid⁹ pavid⁹ acumis eris īgenij. iuestigator la

reſtiū q̄liūcūq; noxiarū oſtētator vocaberis iimi-
cus: timid⁹. ſuſpicatōib⁹ attētus. ſēp aliquid ti-
mēs. ſēp aliquid querēs. ſēp aliquid exiſtimās
& ſubtiliſſimas ſuſpicatōes tuas ad reprehēſio-
nē alicui⁹ īpingēs admiſſo notaberis dīgito.
aſtu plenus. verſipellis ſimplicītatis inimicus.
contemplatorq; culparum. & poſtremo vno no-
mine a cunctis malus vocaberis homo.

Poſtq; Seneca determinauit ſpecificē & ſigillatim de q̄ttuor
virtutibus cardinalib⁹ / videlicet de Prudētia Magnanīmi-
tate Cōtinētia & Iuſticia. Hic cōſequēter ponit epiloga-
tiōē harum virtutū & huius propter meliorē habendā me-
moriā. Et primo ponit recapitulatiōē prudētie. Secūdo
magnanimitatis Tertio cōtinētie. Quarto iuſticie. Et par-
tes patebūt per ordinē in ꝑceſſu littere. Epilogādo dī-
cit ſic: his ergo iſtitutionib⁹ & c. q̄li dīcēt q; ille q̄ttuor vir-
tutes cardiales cū officiis earū dē: faciunt te virū felicē & ꝑ-
fectū: & hoc ē verū ſi viues ſecundū mēſurā rectitudinis. vñ
Seneca ī ep̄la. lxxxviii. ad Lucilliū hec inq̄t. Hoc optimū
habet ī ſe generoſus animus: q; excitatur ad honeſta: ma-
gnarū rerum ſpecie ad ſe vocat & attollit docilesq; natura
nos edidit: ſed rationē īperfectā dedit: q̄ virtutib⁹ & ciētis
ꝑfici pōt. A virtutib⁹ enī mores fiūt: a morib⁹ virtus ꝑfi-
ciť: vt dīcīt Polycrates. li. v. & Aug. de ciuitate dei li. ii. c.
xxi. Narrat iſtū verſū. Morib⁹ atq; res ſtat romana virilē
q; q̄ verſus nihil aliud pretendit: niſi q; ille q; modū ſeruat
ī virtute & ꝑſeuerat: ille oīa bñ regit: q; aut amator cu-
ꝑit eē virtutis ſpeculē ne terminos excedat: quia q; exce-
dit terminos prudētie: ille erit callid⁹ & etiā pauid⁹: vt ꝑ-
tet ī littera: & poſtremo ab omnib⁹ hominibus vno nōie ꝑ-
uerſus homo dīcetur.

In has ergo maculas: prudētia imoderata ꝑro-
ducit. quicunq; ī ea mediocriter laute ꝑſiſtit:
nec obtuſum habet ī ſe aliquid nec verſutum.

Hic cōsequēter Seneca cōclusiue oñdit: q̄ si quis imode-
ratā prudētiā seq̄: ille sciat q̄ i has maculas. i. in hec vicia
iā dētā labitur. Qui aut mediocriter iea cōsistit: hoc ē mo-
dū seruauerit ille nihil versutū nec obtusū hēt. Nā ipsa (vt
dicit Platin⁹ phūs i li. quem scripsit de morib⁹) ē ad rōem
norma q̄ cogitat siḡla p̄seuerare: ac nihil preter rectū face-
re: velle hūanis actib⁹ q̄ diuīs arbitriis prouidere.

DE MODERANDA fortitudie
Magnanimitas aut si extra modū suum
se extollat faciet virū minacē: i flatū: i
bidū: i getū: & in quascūq̄ extollētias dictōrū
āt factorū neglecta honestate festinū q̄ momē-
tis: oib⁹ sup̄cilia erigēs: vt bestiari⁹ etiā derri-
dēd⁹. Nā q̄ta excitat: aliū ferit: aliū fugat.

Hic seneca pōit recapitulatōem magnanimitatis volēs:
si qs aut extra modū se extollat: tūc ipsa facit virū supbū.
Supb⁹ aut ē ille q̄ videri cupit. Etiā virū minacē & iratū. Ira
to aut sēper inest āgustia furor: vt iqt Virgi. li. ii. Totā mē-
tē precipitat: ira animū perturbat: sēsū nō facit discernere
verū. vt dicit i ph̄sa poetarū li. iiii. ca. vi. & etiā virū i getū
facitq̄ hoīem repētīnū vel velocē i q̄scūq̄ extollētias di-
ctorū vel factorū: postposita tñ hōestate. Qui aut modum
nō seruat ille sēper deridet & subānat alios mouēdō ocu-
los suos propter curiositatē. Ideo deridēd⁹ & subānan-
d⁹ est: tanq̄ crudelis homo.

Sed quis audax ipugnator sit: tñ mltas extra
se violētias ferre nō poterit: sed miserū obtiet
finē at erūnosū derelict. Mēsurā ergo magna-
nimitatis ē: nō timidū eē hoīem: nec audacem.

Hic cōplet dictū suū de magnanimitate di. q̄ quis magna-
nim⁹ sit audax sit iuasortū nō pōt ferre mltā ardua cor-
potis extra se. & hoc si excedat modū magnanimitatis Si
aut trāsgrediat̄ obtiet miserrimū finē: hoc ē miserabilem
mortē. aut posse mittit erūnosā recordatōem seu memori-
ā p̄pterea ifert Seneca: q̄ reḡla & mod⁹ & mēsurā magna-
nimitatis ē nō nimis tīdū eē hominem: nec nīs audacē nec
presumptuosū: sed mediū modum habere ex quo virt⁹ i me-
dio cōsistit: vt dicit phūs i ethi. Nēpe ipsa veritatē predi-
cat: iudices falsos redarguit: & oīm virtutū ḡna ad salubrā
uotū deducit. Quapropter oēs virtutes sūt sic virtute: si ma-

gnanimitas comes non fuerit. Nihil enim fortis est audacia
virtus impertum liquet. hoc inquit Oui. in li. de potestate. Omnia defici-
unt animus solus omnia vincit: sed omnia cogitat: & omnia temperat. ut di-
cit Ouidius ibidem. Ideo in li. x. metamorphoseos sic ait. Au-
daces deus ipse iuuat. unde etiam Virgilius Audentes fortuna iuuat
timidosque repellit. Et ergo pro omnibus magnanimitas est
seruanda & retinenda: & hoc cum modo & regula & non excessu.

DE MODO TEMPERANTIE
Continencia deinde his terminis abstri-
gat: caue ne sis parcus nec suspiciosus & ti-
mide manu contra has nec nummis quoque specu-
lum penas: nam talis & tanta circumfusa putrebit integri-
tas. Hac ergo mediocritatis linea continentiam
observabis: ut nec voluptati deditus / prodigus & lu-
xuriosus appareas nec auara tenacitate sordidus
aut obscurus existas.

Hic Seneca ponit recapitulationem tercię virtutis cardina-
lis: vnde continencie: dicens quod continencia facit te virum virtuosum his
officiis & terminis que duo sunt. Primum officium est: quod tu
continens parcus esse non debes: hoc est tenax in rebus dandis. Et ra-
tione subiungit: ne dolose & auide manu claudas. Ille autem par-
cus dicitur qui retinet quicquid postulat usus: videlicet quod exponit
ubi non est exponendum: & retinet ubi est dandum. melius autem est dare quam
accipere: ut dicit philosophus in ethicis. Secundum officium: tu continens ma-
gnam spem non debes ponere in nummis hoc est in diuitiis. Et ratio-
ne annectit. Nam integritas pecuniis circumdata annihilabitur ideo
nulla certa spes ponenda est in ipsis. unde. Virgilius. in iiii. eneidos.
Heu heu miserum nusquam tuta fides. Iohannes Innocentius papa inquit
Opater quod posuit tibi diuitie glorie & leticie: cum hominem a
morte non liberant. a verme non deficiunt. a febre non eripiunt. ec-
ce qui iam gloriosus se debeat in aula: nunc hic spreus iacet in tuba.

Et subdit quod tu continens custodire debes & reseruare conti-
nenciam hac linea mediocritatis hoc est hac regula recta ne vo-
luptati sis subditus nec etiam videaris prodigus hoc est inutilis
dispensator bonorum: nec etiam luxuriosus. luxuria enim corpus
& animam maculat. nec existas sordidus auara cupiditate: quia
ipsa insatiabilis est: ut visum est supra capitulo prudentie.

QUALITER sit moderāda iusticia.

Iusticia postremo eo mediocritatis tenore regēda est: nec ductu leui in imotā aī ratōnē negligēcia subsequat: dum nec de magnis: neq; de minimis erratiū vicijis corrigēdi curā geras: sed licētiā peccādī alludētib⁹ tibi blāde: vel illudētibus pterue pmittas: neq; rursū dū nīa rigiditate & asperitate nīhil veniē aut benignitatis reseruas: hūanę societati dur⁹ appeas. Ista ergo amabilis iusticię reglā tenēda est: vt reuerēcia discipliē ei⁹: neq; nīa negligētia cōitate despecta vilescat: neq; seniori atrocitate diuīna: grām hūanę amabilitatis amittas.

Postq̃ Seneca posuit recapitulationē magnanimitatis & prudentiē & cōtinētię. hic cōsequēter pōit epilogationē q̃rte virtutis scz iusticię / q̃ vltia ē ī ter virtutes cardiales vt pri⁹ paruit volēs: quō & q̃liter ipsa regēda ē / v3 tenore mediocritatis. Et rōnē subiūgit. ne ipsa iusticia recipiat negligētiā ī imotā ratōem animi / neq; de magnis vicijis neq; de paruis & hoc iō. q̃a iusticia ex lege fit. Lex aut scriptū ē ius / afferēs hōestū prohibēs cōtrariū. Ideo subdit q̃ licētiā peccandi tibi blāde alludētib⁹. i. placētib⁹ & pterue isurgētib⁹ nō pmittas sed curā gere puniēdi crimīa. sed tñ cū benignitate & hūilitate Quare dicit hora. ī ep̃lis. Nēo a deo fer⁹ ē vt nō mitescere possit Señ. in. li. ii. de elemē. Oīs benignitas appropriat. & p̃priū sapiētis libēter ē dare. nā hūanā benignitatē suadet / cū oēs syni⁹ nature sum⁹ / q̃obrē pre oīb⁹ opa benignitatis & pietatis sunt exhibēda. iō reseruare debem⁹ benignitatē / & nō asperitatē nīmiā neq; crudelitātē. q̃a meli⁹ ē nīmiū hēre de mīa q̃ de seueritate & crudelitātē: Et rationē anectit ne videaris pteru⁹ hūane societati. ergo ista reglā amabilis iusticię ē tenēda. vt reuerētia ei⁹ discipline / & hoc iō. ne ipsa vilescat q̃si despecta propter nīmiā familiaritatē & cōitatē negligētię: nec etiā amittas diuturnitate gratiā amabilitatis. scilicet propter nīmiā credulitatē.

CONCLUSIO PREMISSORVM.

SI quis ergo vitam suam ad utilitatem non tantum propriam: sed multo magis incupabiliter assisti desiderat: hanc predictarum virtutum preclaram formulam: per qualitates tempore: locorum: personarum. atque causas eo mediocritatis tramite teneat: ut velut in quodam vehiculo summitatis assistens: quasi per obruta extrinsecus precipitia ruentem mentem compos ipse dimittet insaniam: aut deficientem contemnet ignaviam.

Hic consequenter Seneca subdit conclusionem in suam omnem predictarum virtutum cardinalium. Dicens si tu desideras modum viuendi & culpabiliter maerere in vita tua: non tantum propriam utilitatem: sed multo magis affectus: hanc preclarissimam formulam harum predictarum virtutum observa bis: mediante illa via: videlicet ut medium spectet: sed assistens tunc in quodam vehiculo summitatis hoc est in propugnaculo altitudinis: ut in humanis conuersationibus mentem per improbia negotia valeas prospicere. & etiam ut tu ipse potes: ignores superbiam & contemnes ignaviam: hoc est stulticiam. Nam terminus bonus in superbia & ignavia non consistit. Teste scriptura sacra. antecessores nostri bonum operarunt: ergo & nos optare debemus. Vnde Cicero in tusculanis questionibus lib. v. Stoici finem bonorum assentiunt congruum nature: & cum eo laudabiliter vivere. Nam teste Apuleio in libro de deo socratis Nihil apud deum rectius est quam vir animo perfectus & bonus: quam alius ancillit. Quare dicit Ovidius in de arte Disce bonas artes moneo romana iuuentus. Non tantum trepidos ut tueare reos. Quare etiam dicit Persius Discite o miseri causas cognoscere rerum. Omnium enim artium viuendi est disciplina. Vita enim imperfecta est inhonesta: per has autem quattuor virtutum species fit honesta: qualesque circumfulcite precisas sunt: quibus mediante homo recte vivere potest. Caueat ergo homo ne virtutes discere cesset. Vnde Petrus de riga in biblia verificata. Te decet hic ut eas festino currere gressu. Virtutum spiritus ad meliora celer. Quia homo (ut inquit doctissimus Varro in suis scriptis) ad hoc natus est ut proficiat in moribus. Studeat ergo quisque quod in virtutibus & moribus abundat: cum assiduitas tempus a moribus manat ut inquit Seneca in epistola quadragesima ad Lucillum: ubi ponit moris descriptionem. Dicens mos est mentis habitus ex quo operum assiduitas manat. Gaudium enim in ipsis consistit. & etiam ut inquit Lactantius in libro de vero cultu dei. Virtutes ad beatam vitam perducunt: quam nobis dignetur concedere: qui in secula seculorum est benedictus.

FINIS.

